

Palyatif Dönemdeki Bireye Bakım Verme Sürecinde Aktivite Performansı, Katılım Ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi

Güleser GÜNEY¹

Gözde ÖNAL²

Giriş

Yaşamın son evresinde bulunan bireye bakım verme rolüne sahip olmak bireylerin yaşantılarını birçok yönden etkileyebilmektedir. Bakımveren bireyler tükenmişlik, çaresizlik gibi farklı emosyonel tehditlerle günlük yaşamlarında limitasyonlar yaşayabilmektedir.

Amaç: Çalışmamız bakımveren bireylerin bakım verme sürecinde günlük yaşam aktiviteleri(GYA) ve enstrumental günlük yaşam aktivitelerine(YGYA) katılımdaki etkilenimleri ve aktivite katılımlarını etkileyebilecek bireysel faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: 40 bakımveren birey (48,20±10,61; 32 kadın,8 erkek) çalışmamıza katılmıştır. Bireylerin aktivite performansları, limitlendiğini düşündükleri ve önemli gördükleri aktiviteler yarı yapılandırılmış görüşmeler ve Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ) testiyle detaylıca incelenmiştir. Bireylerin aktivite performanslarını etkileyebilecek ağrı, tükenmişlik, anksiyete, iyilik hali faktörleri görsel analog skala (VAS), bakım verme yükü ölçeği (BYÖ), Beck Anksiyete Anketi ile değerlendirilmiştir. Aktivite katılımı ve diğer faktörler arasındaki ilişki SPSS 23.0 programında Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiştir.

Bulgular: Bireyler sırasıyla en fazla çocuklarıyla vakit geçirme, öz bakım aktiviteleri, rekreasyonel aktiviteler ev işleriyle ilgilenmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir(KAPÖ performans:3.35±1.65). Ağrı yaygın görülmekte olup bel ve boyun ağrıları en sık karşılaşılanlardır. Bireylerin aktivite performansı ve iyilik hali(r=,878), yaşam aktiviteleri(r=,708), aktivite tatmini(r=,916) arasında pozitif yönlü korelasyon saptanırken ağrı şiddeti (r=,692) ve anksiyete skoru arasında(r=-,480) negatif yönlü kuvvetli korelasyon bulunmuştur(p<0,05).

Sonuç ve Tartışma: Çalışmamızda bireylerin iyilik halleri ve aktivite katılımlarının etkilendiği görülmüştür. Bireylerin bakım verme sürecinde destek ihtiyaçlarının karşılanması, rol dengelerinin

¹ Hacettepe Üniversitesi, Ergoterapi Bölümü, Ankara /Türkiye

² Biruni Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, İstanbul/Türkiye

sağlanabilmesi için ergoterapi ve psikososyal rehabilitasyon desteği almalarının uygun olabileceğini düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Palyatif bakım, bakımveren, aktivite performansı

Investigation of Activity Performance, Participation and Related Factors in The Period of Caring For Person in Palliative Term

Introduction

Having role of caring for individual in last stage of life can affect lives of caregiver in many ways. Caregivers may experience limitations with different emotional threats such as exhaustion, desperation in daily lives.

Aim: The aim of study's to examine the individual factors may affect the effects of participation in daily living and instrumental activities in the caregiving process of caregivers.

Method: Forty caregivers(48,20±10,61;32 female, 8 male) participated in study. Activity performance of individuals, activities they thought to be limited and regarded as significant were examined with semistructured interviews and Canadian Occupational Performance Measurement(COPM). Pain, exhaustion, anxiety, wellbeing factors may affect activity performance of individuals're evaluated with Visual Analog Scale(VAS), Caregiver Burden Scale, Beck Anxiety Questionnaire. The relationship between activity participation and others was analyzed by Pearson Correlation Analysis in SPSS 23.0.

Results: Individuals reported spending most of time with their children, selfcare activities, recreational activities, having difficulty in dealing with housework(COPM performance:3.35±1.65). Pain's common, backache-neck pain are the most common. Between individuals; activity performance and wellbeing($r=,878$), living activities($r=,708$), satisfaction($r=,916$) were found positive correlation, between pain intensity and anxiety score($r=-,480$) were found negative correlation($p<0,05$).

Conclusion and Discussion: In study, it's observed individuals; wellbeing and activity participation're affected. We think it may be appropriate for individuals to have occupational therapy and psychosocial rehabilitation support to meet their support needs in caregiving process and to ensure role balance.

Keywords: Palliative care, caregiver, activity performance

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün tanımına göre palyatif bakım; kapsamlı bir değerlendirme ve tedaviyle hastalar tarafından yaşanan fiziksel, psikososyal ve manevi semptomların giderilmesini, aynı zamanda ailenin, arkadaşların, bakım verenlerin desteklenmesini ve acılarının hafifletilmesini amaçlar. Burada amaç ölümlü geciktirmekten ziyade kolaylaştırmak hastanın ve bakımverenlerin ölüm öncesi deneyimlerini hafifletmektir. Hastanın ve ailesinin yas süreci desteklenir. İlk palyatif bakım ünitesi 1842 yılında Fransa'da kurulmuştur. Modern anlamda ilk hospis (hospice; son dönem hasta bakım merkezi) hizmeti ise 1967 yılında İngiltere'de hemşire Cicely Saunders tarafından başlatılmış olup bu tarihten sonra sayıları hızla artmıştır (Figen İnci & Öz, 2012; Kabalak, Öztürk, & Çağıl, 2013).

Bakım terimi bir bireyin giyinme, beslenme, tuvalete gitme gibi temel gereksinimlerini karşılamayı içerir (Leyla, 2010). Bakım verme işlemi, sağlık profesyonelleri tarafından klinik ortamda veya hastanın ev ortamında verilen mesleki yeterlilik içeren formal bakım verme ve genellikle hastanın yakınları tarafından sağlanan ilaç takibi, temel günlük bakım gibi faaliyetleri içeren gönüllülük çerçevesinde verilen informal bakım verme aktivitelerini içerir (Fadime İnci & Erdem, 2006). Evde bakım verme işlemi özellikle yaşlanan nüfusla birlikte ülkemizde sıkça gündeme gelen konular arasında yerini almaktadır. Hastaya bakım verme işini genellikle hastanın yakın çevresindeki akrabalar yürütmektedir. Bunlar arasında ise kadın akrabalar büyük çoğunluk oluşturmaktadır (Arber, Ginin, Resources, & Publications, 1991).

Bağımlılık düzeyi artan hasta bireyin bakım sürecinde hem sosyoemosyonel destek ihtiyacı hem de fiziksel ve tıbbi bakım desteği yine büyük oranda bakımverenler tarafından karşılanmaktadır. Gelişen sağlık sistemleri, artan bakım ve huzur evlerine rağmen ülkemizde hala özellikle geriatrik hastalara bakım verme işlemi çoğunlukla hastanın ev ortamında ve yakınları tarafından yürütölmektedir (Baran et al., 2005). Yakınları tarafından bakım almak bireylerde güven duygusu, rahatlama ve semptomatik iyileşmede hızlanmaya sebep olurken bir bireye bakım verme yükü ve hasta ile yakını arasındaki duygusal bağ bakım verme sürecini zorlu hale getirebilmektedir (Öztop, şener, & Güven, 2008).

Bakım verme yükü; bakım veren birey tarafından süreç içerisinde karşılaşılan ve kişi tarafından öz kontrolünü kaybetme şeklinde algılanan fiziksel, sosyal, ruhsal, ekonomik problemler ve aile ilişkilerindeki bozulma süreçlerini kapsamaktadır (Işık, 2013). Bakım verme yüküne bağlı olarak ortaya çıkan olumsuz sonuçların kümülatif olarak seyretmesi sonucu bireylerin ruhsal veya fiziksel hastalık deneyimleri yaşayabileceği, rol dengesizlikleriyle karşılaşabileceği ve bunlara bağlı olarak kendi günlük yaşam aktivitelerine katılmakta güçlük çekebileceği literatürde vurgulanmaktadır (Haro et al., 2014; Miyamoto, Tachimori, & Ito, 2010; ØSTBYE, TYAS, MCDOWELL, KOVAL, & Ageing, 1997).

Günlük yaşam aktiviteleri (GYA), kişisel bakım, mobilite, giyinme, beslenme, tuvalete gitme yemek dahil olmak üzere kişinin üretkenlik, kendine bakım ve serbest zaman aktivitelerini içeren günlük rutinleri sürdürürebilmek için gerekli aktivitelerdir (King et al., 2017; Legg, Lewis, Schofield-Robinson, Drummond, & Langhorne, 2017). Günlük yaşamın enstrümantal faaliyetleri (YGYA) ise biraz daha karmaşık olmakla birlikte, yine de bireyin bağımsız yaşama ve gelişme yeteneğini yansıtır. Ev idaresi, para yönetimi, ilaç kontrolü, alışveriş gibi aktiviteleri içerir (Jekel et al., 2015; Ran et al., 2017). Aktivite katılımı

Bu çalışma, bakımveren bireylerin bakım verme sürecinde günlük yaşam aktiviteleri(GYA) ve enstrümantal günlük yaşam aktivitelerine(YGYA) katılımdaki etkilenimleri ve aktivite katılımlarını etkileyebilecek bireysel faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Gereç Ve Yöntem

Çalışmaya palyatif bakım sürecindeki çeşitli tanılarla takipli hastalara bakım vermekte olan 40 birey katıldı. Bu bireylerden 32'si kadın 8'i erkeklerden oluşmaktaydı. Bireylerin aktivite performansları, limitlendiğini düşündükleri ve önemli gördükleri aktiviteler yarı yapılandırılmış görüşmeler ve Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ) testiyle detaylıca incelendi. Bireylerin aktivite performanslarını etkileyebilecek ağrı, tükenmişlik, anksiyete, iyilik hali faktörleri görsel analog skala (VAS), bakım verme yükü ölçeği (BYÖ), Beck Anksiyete Anketi ve Bakımveren İyilik Hali Ölçeği ile değerlendirildi. Değerlendirmede gönüllülük esas alındı ve her bir değerlendirme ölçeği araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle katılımcılara uygulandı. Değerlendirmede kullanılan ölçeklere ait bilgiler aşağıda gösterildi.

Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ)

Ergoterapistler arasında en sık kullanılan performans değerlendirme ölçeği Kanada Aktivite Performans Ölçümü (KAPÖ)'dür. Bu ölçek kişilerin aktivite önceliğini, aktivite performansını ve aktivite tatminini değerlendirir. Bu değerlendirme ölçeği aktivite performansı alanında kişilerin karşılaştığı problemleri belirleyen bir ölçümdür. Bu ölçek, bireylerin aktivite tercihlerini yine kendisi tarafından verilen performans ve tatmin puanları ile değerlendirir. İlk basamakta bireylerden günlük rutin yaşantılarında yaptığı, yapmak istediği veya yapmaktaki kısıtlandığı kendine bakım günlük yaşam, üretkenlik ve serbest zaman aktiviteleri belirlemesi istenir. İkinci basamakta bireyler bu belirledikleri aktivitelerin her birisine likert skalasına göre 0-10 arası bir önem değeri verir (0-Hiç önemli değil, 10-çok önemli). Üçüncü basamak olarak bireylerden onun için en önemli en az 1, en fazla 5 aktiviteyi seçip her bir aktivite için yine likert skalasına göre 0-10 arası performans ve tatmin puanı belirlemesi istenir. Elde edilen performans ve tatmin puanları toplanıp, bireyin önemli bulduğu aktivite sayısına bölerek performans ve tatmin puanları elde edilir (Law et al., 1998). Türkçe geçerlilik güvenilirliği Torpil ve ark. tarafından 2017 yılında yapılmış ve iç tutarlılık katsayısının 0,9-1 güvenilir olduğu saptanmıştır (Torpil, 2017).

Görsel Analog Skala (VAS)

Visual Analog Skala (VAS) sayısal olarak ölçülemeyen bazı değerleri sayısal hale çevirmek için kullanılır. 100 mm lik bir çizginin iki ucuna değerlendirilecek parametrenin iki uç tanımı yazılır ve hastadan bu çizgi üzerinde kendi durumunun nereye uygun olduğunu bir çizgi çizerek veya nokta koyarak veya işaret ederek belirtmesi istenir. Mesela ağrı için bir uca hiç ağrı yok, diğer uca çok şiddetli ağrı yazılır ve hasta kendi o anki durumunu bu çizgi üzerinde işaretler. Ağrının hiç olmadığı yerden hastanın işaretlediği yere kadar olan mesafenin uzunluğu hastanın ağrısını belirtir. Test re- test geçerliliği mevcuttur (Downie et al., 1978; Wewers, Lowe, & health, 1990).

Beck Anksiyete Ölçeği

Bireylerin yaşadığı anksiyete belirtilerinin sıklığı ve anksiyete şiddetbelirleyen bir öz bildirim ölçeğidir. 21 maddeden oluşan, 0-3 arası puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan

puanların yüksekliği, bireyin yaşadığı anksiyetenin şiddetini göstermektedir .Ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır (Aksoy, Özkorumak, Bahadır, Yaylı, & Aksu Arıca, 2011; Beck, Ward, Mendelson, Mock, & Erbaugh, 1961).

Bakım verme yükü ölçeği (BYÖ)

Bakım vermeye bağlı stres düzeyini ölçen dördümlük likert bir ölçektir. Ölçek kişinin kendisi veya uygulayıcı tarafından doldurulabilmektedir. Ölçek 22 sorudan oluşmaktadır. Yapılan çalışmalarda ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.87 ile 0.94 arasında, test-tekrar test güvenilirliği ise 0.71 olarak bulunmuştur. Ölçekten 0-88 arası puan alınırken yüksek puan problemin ciddiyetini göstermektedir (Ankri, Andrieu, Beaufils, Grand, & Henrard, 2005; Bédard et al., 2001; Zarit, Reever, & Bach-Peterson, 1980). Türkçe geçerli ve güvenilir bir ölçektir.

İstatistiksel analizlerde “SPSS 23 for Windows” istatistik programı kullanıldı. Katılımcıların cinsiyet, eğitim seviyesi ve yaşları gibi sosyodemografik özelliklerine ait tanımlayıcı verilerde uygunluğuna göre frekans veya ortalama \pm standart sapma ($X \pm SS$) değerleri hesaplandı. Aktivite katılımı ve diğer faktörler arasındaki ilişki SPSS 23.0 programında Pearson Korelasyon Analizi ile incelendi.

Bulgular

Bireylerin yaş ortalaması $48,20 \pm 10,61$ olup bu bireylerin yüzde ellisi gelir getirici bir işte çalışmaya devam etmekteydi. Bireylerin cinsiyet, bakım verme süresi yakınlık derecesi, medeni durum gibi sosyodemografik verilere ait bulgular Tablo 1 ‘de gösterildi.

	Tanımlayıcı	n (%)
Cinsiyet	Kadın	32 (%80)
	Erkek	6 (%20)
Medeni durum	Evli	16 (%40)
	Bekar	24 (%60)
Yakınlık derecesi	Oğlu	8 (%20)
	Kızı	20 (%50)

	Gelini	8 (%20)
	Eşi	4 (%10)
Bakım verme Süresi	5 yıldan az	12 (%30)
	5 yıldan fazla	28 (%70)

Tablo 1: Bireylere Ait Sosyodemografik Veriler

Kanada Aktivite Performans Ölçümü'ne göre bireylerin aktivite performans puanı ortalaması 3.35 ± 1.65 olup yapmak isteyip yapmaktaki zorlandıkları aktiviteler Tablo 2'de gösterildi.

Yapmakta Zorlanılan Aktiviteler	N(%)
Çocuklarla Vakit Geçirmek	14 (%35)
Kişisel Bakım Aktivitelerini Yürütmek	12 (%30)
Ev İdaresi	12 (%30)
Diğer	2 (%5)

N:Kişi Sayısı

Tablo 2: KAPÖ'de önemli görülen aktiviteler

Bireylerin % 87,4 'ü ağrı deneyimine sahip olduklarını belirtmiş olup ve ağrılarının %91 'ini kronik bel ve boyun ağrıları oluşturmaktaydı.

Bireylerin aktivite performansı ve iyilik hali($r=,878$), yaşam aktiviteleri($r=,708$), aktivite tatmini($r=,916$) arasında pozitif yönlü korelasyon saptanırken ağrı şiddeti ($r=,692$) ve anksiyete skoru arasında($r=-,480$) negatif yönlü kuvvetli korelasyon bulundu($p<0,05$). Pearson korelasyon analizine ait veriler Tablo 3'de gösterildi.

Pearson Korelasyon	Aktivite Performansı		Aktivite Tatmini	
	p	r	p	r
Bakım Verme Yüğü	0.169	0.222	0,048*	0,314*
Anksiyete Düzeyi	0,002**	0,480**	0,004**	0,447
Bakımveren İyilik Hali	0,001	0,878	0,001**	0,916**

<i>Ağrı Şiddeti</i>	0,002**	0,692**	0,001**	0,787**
<i>Günlük Yaşam Aktiviteleri</i>	0,001**	0,708**	0,001**	0,791**

* $p < 0,05$, ** $p < 0,005$

Tablo 3: Pearson Korelasyon analizine ait veriler

Tartışma

Palyatif dönemdeki bireye bakım verme sürecinde bakım verenlerin temel ve yardımcı günlük yaşam aktivite katılımları ve bununla ilişkili faktörlerin incelendiği bu çalışmada bakım verenlerin aktivite katılımlarının etkilenmiş olduğu tespit edildi.

Bakım verenlere ait sosyodemografik özelliklere bakıldığında literatürle uyumlu şekilde bakım verme görevini çoğunlukla kadın bireylerin gerçekleştirdiği ve özellikle de hastaların kızları veya gelinlerin bu sorumluluğu üstlendiği tespit edildi (Özdemir, Şahin, & Küçük, 2009; Schubart, Kinzie, & Farace, 2008). Türk toplumunun kültürel yapısı ve aile kavramına bakış açısı göz önüne alındığında bu durumun kadınların toplumsal rolleri ile örtüştüğü söylenebilir.

Hasta yakınlarının yüzde yetmişinin, 5 yıldan uzun süredir bakım verme görevini sürdürdüğü saptandı. Egici ve ark. bakım verme süresi arttıkça bireylerin algılanan bakım yüklerinin arttığı, stres düzeylerinin yükseldiği gösterilmiştir (Ulusal, 2012). Ayrıca Mollaoğlu ve ark. bakım verme süresi ve bakım yükü arasında korelasyon varlığını göstermiştir (MOLLAOĞLU, ÖZKAN TUNCAY, & KARS FERTELLİ, 2011). Bakım verme süresindeki uzunluk bakımverenlerde ortaya çıkan kümülatif stres ve fiziksel etkilenimlerin nedeni olabilir.

Bakımveren bireylerde bakım verme sürecinde ağrı semptomlarıyla karşılaşılacağı gösterilmiştir (Deeken et al., 2003). Tuna ve Olgun inmeli bireylerin bakımverenleriyle yaptıkları çalışmada bu bireylerin en fazla baş ağrısı deneyimlediklerini ortaya koymuştur (TUNA & Olgun, 2010). Bu çalışmada bireylerin büyük çoğunluğunun ağrı deneyimi yaşadığı saptanırken en fazla kronik bel ve boyun ağrısıyla karşılaşıldı. Palyatif dönemdeki bireylerin bakım yüklerinin fazlalığı ve bakım sürecinin fiziksel güç gerektiren hastayı kaldırma, taşıma

ve yatak içi mobilizasyon aktiviteleri göz önüne alındığında ağrı bölgelerinde bakımverilen hastalık türüne göre de değişiklik gözlenebileceği düşünülebilir.

Orak (Orak & Sezgin, 2015) kanser hastalarının bakımverenleri konusu araştırılırken günlük yaşam aktivitelerin göz ardı edildiğini belirtmiştir. Magliano ve ark. 2002 yılında yaptıkları çalışma da şizofreni hastası aile üyelerinin % 83'ünün günlük yaşam rutinlerinde zorluk yaşadığını göstermiştir (Magliano et al., 2002). Bu çalışmada bireylerin temel ve enstrumental günlük yaşam aktivitelerindeki performans düzeylerinin ortalamasına bakıldığında oldukça düşük düzeyde aktivite performans düzeylerine sahip oldukları görüldü. Bireylerin yapmakta zorlandıkları ve yapmayı arzuladıkları aktivitelerin çoğunluğunun ise yardımcı günlük yaşam aktiviteleri arasında yer almaktaydı. Bireylerin uzun süre bakım verme işlevini yürütmek zorunda kalmaları, evden ve diğer aile bireylerinden uzak uzun süreli hastane yatışları bu bireylerde aktivite performanslarını düşürmüş ve yapmak istedikleri aktiviteleri yapamaz hale gemelerine neden olmuş olabilir. Bireylerde rol belirsizlikleri ve rol karmaşaları da bireylerin algıladığı bakım yükü ve tükenmişliği desteklemiş olabilir (Kabataş Yıldız & Ekinci, 2017).

Bireylerin iyilik halleri arttığa aktivite performansları ve bu aktivitelerden duyulan memnuniyet düzeylerinin yükseldiği görüldü. İyilik bireyin hali fiziksel, ruhsal, bedensel ve sosyal olarak tam bir iyilik hali içerisinde olmasını ifade eder. Bireylerin iyilik hali arttığa aktivite katılımlarının ve toplum içerisinde var olma düzeylerinin de artması beklenir (Christiansen, Baum, & Bass-Haugen, 2005). Özellikle ruhsal açıdan tükenmişlik riskiyle karşı karşıya kalan bakımverenlerde aktivitelere karşı isteksizlik, motivasyon kaybı, yetersizlik hissi gibi emosyonel faktörlerin bireylerin aktivite ilgilerini limitlendirebileceği, bireyleri katılıma karşı negatif motivasyon düzeyine çekebileceği düşünülmektedir.

Kronik ağrı deneyimleyen bireylerde fiziksel aktivite düzeyinin dştği literatürde vurgulanmıştır (Brox, Storheim, Holm, Friis, & Reikeras, 2005; Buckelew et al., 1995; Parker, Bergman, Mntambo, Stubbs, & Wills, 2017). Çalışmada aktivite performansı ve ağrı düzeyleri arasında negatif yılı güçlü ilişki saptandı. Özellikle bireylerin yük taşıyan eklemlerde yaşadığı şiddetli ağrı deneyimleri KAP 'de belirttikleri ev idaresi, kişisel bakım gibi fiziksel güç gerektiren aktivitelere karşı beceri düzeylerini limitlendirdiğini akla getirmektedir.

Sonuç

Palyatif süreçteki bireye bakım verme sürecinde bireylerin özellikle yardımcı günlük yaşam aktivitelerine katılımlarının limitlendiği tespit edildi. Uzun süreli ve yoğun düzeyde bakım altında olan bu hastalarla ilgilenmek bireylerde gerek fiziksel gerek ruhsal birtakım olumsuz deneyimlerin yaşanmasına ve bireylerin aktivite katılımları ve aktivite memnuniyet düzeylerinin azalmasına sebep olmuştur. Bu bireylerin aktivite performans becerileri birey merkezli ve kapsamlı değerlendirildiği ileri çalışmalar önerilmektedir.

Kaynaklar

- Aksoy, M., Özkorumak, E., Bahadır, S., Yaylı, S., & Aksu Arıca, D. (2011). Seboreik dermatit hastalarında yaşam kalitesi, anksiyete ve depresyon düzeyleri.
- Ankri, J., Andrieu, S., Beaufils, B., Grand, A., & Henrard, J. C. J. I. j. o. g. p. (2005). Beyond the global score of the Zarit Burden Interview: useful dimensions for clinicians. *20(3)*, 254-260.
- Arber, S., Ginin, J. J. G., Resources, L. L. A. S. A. o., & Publications, C. L. S. (1991). Independence and Access to Resources.
- Baran, A. G., Kalıncara, V., Aral, N., Baran, G., Akın, G., & Özkan, Y. J. T. B. A. v. S. A. G. M., Ankara. (2005). Yaşlı ve aile ilişkileri: Ankara Örneği.
- Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelson, M., Mock, J., & Erbaugh, J. J. A. o. g. p. (1961). An inventory for measuring depression. *4(6)*, 561-571.
- Bédard, M., Molloy, D. W., Squire, L., Dubois, S., Lever, J. A., & O'Donnell, M. J. T. g. (2001). The Zarit Burden Interview: a new short version and screening version. *41(5)*, 652-657.
- Brox, J. I., Storheim, K., Holm, I., Friis, A., & Reikeras, O. J. J. o. R. M. (2005). Disability, pain, psychological factors and physical performance in healthy controls, patients with sub-acute and chronic low back pain: a case-control study. *37(2)*, 95-99.
- Buckelew, S. P., Murray, S. E., Hewett, J. E., Johnson, J., Huyser, B. J. A., & Rheumatology, R. O. J. o. t. A. C. o. (1995). Self-efficacy, pain, and physical activity among fibromyalgia subjects. *8(1)*, 43-50.
- Christiansen, C., Baum, C. M., & Bass-Haugen, J. (2005). *Occupational therapy: Performance, participation, and well-being*: Slack Thorofare, NJ.
- Deeken, J. F., Taylor, K. L., Mangan, P., Yabroff, K. R., Ingham, J. M. J. J. o. p., & management, s. (2003). Care for the caregivers: a review of self-report instruments developed to measure the burden, needs, and quality of life of informal caregivers. *26(4)*, 922-953.
- Downie, W., Leatham, P., Rhind, V., Wright, V., Branco, J., & Anderson, J. J. A. o. t. r. d. (1978). Studies with pain rating scales. *37(4)*, 378-381.

- Haro, J., Kahle-Wroblewski, K., Bruno, G., Belger, M., Dell’Agnello, G., Dodel, R., . . . aging. (2014). Analysis of burden in caregivers of people with Alzheimer’s disease using self-report and supervision hours. *18(7)*, 677-684.
- İnci, F., & Erdem, M. J. A. H. v. S. B. D. (2006). BAKIM VERME YÜKÜ ÖLÇEĞİ’NİN TÜRKÇE’YE UYARLANMASI GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİĞİ. *11(4)*, 85-95.
- İnci, F., & Öz, F. J. P. G. Y. (2012). Palyatif bakım ve ölüm kaygısı. *4(2)*, 178-187.
- Işık, K. (2013). *Yaşlı hastaya evde bakım verenlerin yaşam doyumları ile bakım yükleri arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler*. İnönü Üniversitesi,
- Jekel, K., Damian, M., Wattmo, C., Hausner, L., Bullock, R., Connelly, P. J., . . . therapy. (2015). Mild cognitive impairment and deficits in instrumental activities of daily living: a systematic review. *7(1)*, 17.
- Kabalak, A. A., Öztürk, H., & Çağıl, H. J. Y. B. D. (2013). Yaşam sonu bakım organizasyonu: Palyatif bakım. *11(2)*, 56-70.
- Kabataş Yıldız, M., & Ekinci, M. J. K. Ü. H. E. v. A. D. (2017). Kanserli Hastaya Bakım Veren Aile Üyelerinin Bakım Yükleri ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişki ve Etkileyen Faktörler. *14(3)*, 176-184.
- King, E., Okodogbe, T., Burke, E., McCarron, M., McCallion, P., & O’Donovan, M. A. J. S. j. o. o. t. (2017). Activities of daily living and transition to community living for adults with intellectual disabilities. *24(5)*, 357-365.
- Law, M. C., Baptiste, S., Carswell, A., McColl, M. A., Polatajko, H., & Pollock, N. (1998). *Canadian occupational performance measure: COPM*: CAOT Publ. ACE.
- Legg, L. A., Lewis, S. R., Schofield-Robinson, O. J., Drummond, A., & Langhorne, P. J. C. D. o. S. R. (2017). Occupational therapy for adults with problems in activities of daily living after stroke. (7).
- Leyla, D. J. H. Ü. H. F. D. (2010). Bakım kavramı ve ahlaki boyutu. *17(2)*, 74-82.
- Magliano, L., Marasco, C., Fiorillo, A., Malangone, C., Guarneri, M., Maj, M., & Scandinavica, W. G. o. t. I. N. S. o. F. o. P. w. S. J. A. P. (2002). The impact of professional and social network support on the burden of families of patients with schizophrenia in Italy. *106(4)*, 291-298.
- Miyamoto, Y., Tachimori, H., & Ito, H. J. G. N. (2010). Formal caregiver burden in dementia: impact of behavioral and psychological symptoms of dementia and activities of daily living. *31(4)*, 246-253.
- MOLLAOĞLU, M., ÖZKAN TUNCAY, F., & KARS FERTELLİ, T. (2011). İnmeli hasta bakım vericilerinde bakım yükü ve etkileyen faktörler.
- Orak, O. S., & Sezgin, S. J. J. o. P. N. P. H. D. (2015). Kanser Hastasına Bakım Veren Aile Bireylerinin Bakım Verme Yüklerinin Belirlenmesi. *6(1)*.
- ØSTBYE, T., TYAS, S., MCDOWELL, I., KOVAL, J. J. A., & Ageing. (1997). Reported activities of daily living: agreement between elderly subjects with and without dementia and their caregivers. *26(2)*, 99-106.
- Özdemir, F. K., şahin, Z. A., & Küçük, D. J. Y. T. D. (2009). Kanserli çocuğu olan annelerin bakım verme yüklerinin belirlenmesi. *26(3)*, 153.
- Öztop, H., şener, A., & Güven, S. J. Y. s. a. d. (2008). Evde bakımın yaşlı ve aile ağıısından olumlu ve olumsuz yönleri. *1(1)*, 39-49.
- Parker, R., Bergman, E., Mntambo, A., Stubbs, S., & Wills, M. J. T. S. A. j. o. p. (2017). Levels of physical activity in people with chronic pain. *73(1)*.
- Ran, L., Jiang, X., Li, B., Kong, H., Du, M., Wang, X., . . . Liu, Q. J. B. g. (2017). Association among activities of daily living, instrumental activities of daily living and health-related quality of life in elderly Yi ethnic minority. *17(1)*, 74.

- Schubart, J. R., Kinzie, M. B., & Farace, E. J. N.-o. (2008). Caring for the brain tumor patient: family caregiver burden and unmet needs. *10*(1), 61-72.
- Torpil, B. (2017). Multipl Skleroz'lu bireylerde Kanada Aktivite Performans Ölçümü'nün Türkçe kültürel adaptasyonu, geçerlilik ve güvenilirliği.
- TUNA, H. M., & Olgun, N. J. H. Ü. H. F. D. (2010). İnmeli hastalara bakım veren hasta yakınlarında görülen tükenmişlik durumunda algılanan sosyal desteğin rolü. *17*(1), 41-52.
- Ulusal, I. U. V. (2012). PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ KONGRESİ.
- Wewers, M. E., Lowe, N. K. J. R. i. n., & health. (1990). A critical review of visual analogue scales in the measurement of clinical phenomena. *13*(4), 227-236.
- Zarit, S. H., Reever, K. E., & Bach-Peterson, J. J. T. g. (1980). Relatives of the impaired elderly: correlates of feelings of burden. *20*(6), 649-655.